

УДК 331.5:331.91

Ночка Марина Петрівна

аспірант

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Ночка Марина Петровна

аспірант

Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля

Nochka Maryna

Graduate Student of the

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

**ОЦІНКА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ У
СВІТОВИХ РЕЙТИНГАХ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА УКРАИНЫ В
МИРОВЫХ РЕЙТИНГАХ В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО
РАЗВИТИЯ
ASSESSMENT OF UKRAINE'S HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT
IN WORLD RATINGS IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT**

Анотація. Стаття присвячена аналізу інструментарію оцінки людського капіталу на основі світових рейтингів в умовах сталого розвитку. Розглянуто найбільш відомі світові рейтинги людського капіталу, що досліджуються такими міжнародними організаціями як: Світовий банк, Організація об'єднаних націй, Всесвітній економічний форум, Гронінгенський університет у співпраці з Каліфорнійським університетом у Девісі та інші. Кількісна оцінка людського капіталу як економічної та соціальної цінності набору навичок вимірюється через

індекс. Кожна організація проводить виміри за своєю методикою. Аналізується застосування різних критеріїв та індикаторів оцінювання людського капіталу на макроекономічному рівні. Розглянуті методології оцінки в переважній більшості ґрунтуються на статистичних підходах. Проаналізовано позиції України у світових рейтингах за останні роки у динаміці. Підтверджено, що зазначені міжнародні рейтинги можуть розглядатися, як відображення стану людського капіталу в Україні. Виявлено достатньо високі рейтингові позиції України у порівнянні з іншими країнами. Результати дозволяють зробити висновок про недостатнє фінансування державою у розвиток людського капіталу. Зроблено висновок про те, що Україна потребує покращення якості людського капіталу, як провідного чинника підвищення ефективності економіки країни в умовах сталого розвитку. Проведене дослідження показало, що використання якісного висококваліфікованого людського капіталу призводять до поліпшення позиції країни у світових рейтингах.

Ключові слова: людський капітал, розвиток, оцінка, Індекс людського капіталу, Індекс людського розвитку.

Анотація. Стаття посвячена аналізу інструментарія оцінки человеческого капитала на основе мировых рейтингов в условиях устойчивого развития. Рассмотрены наиболее известные мировые рейтинги человеческого капитала, исследуемые такими международными организациями как Всемирный банк, Организация объединенных наций, Всемирный экономический форум, Гронингенский университет в сотрудничестве с Калифорнийским университетом в Дэвисе и другие. Количественная оценка человеческого капитала как экономической и социальной ценности набора навыков измеряется через индекс. Каждая организация производит измерения по своей методике. Анализируется применение разных критериев и индикаторов оценки человеческого

капитала на макроэкономическом уровне. Рассмотренные методологии оценки в подавляющем большинстве основываются на статистических подходах. Проанализированы позиции Украины в мировых рейтингах за последние годы в динамике. Подтверждено, что указанные международные рейтинги могут рассматриваться как отражение состояния человеческого капитала в Украине. Выявлены достаточно высокие рейтинговые позиции Украины по сравнению с другими странами. Результаты позволяют сделать вывод о недостаточном финансировании государством для развития человеческого капитала. Сделан вывод о том, что Украина нуждается в улучшении качества человеческого капитала как ведущего фактора повышения эффективности экономики страны в условиях устойчивого развития. Проведенное исследование показало, что использование качественного высококвалифицированного человеческого капитала приводит к улучшению позиции страны в мировых рейтингах.

Ключевые слова: *человеческий капитал, развитие, оценка, Индекс человеческого капитала, Индекс человеческого развития.*

Summary. *The article is devoted to the analysis tools for assessing human capital based on world rankings in the context of sustainable development. The most famous world rankings of human capital, studied by such international organizations as the World Bank, the United Nations, the World Economic Forum, the University of Groningen in collaboration with the University of California at Davis and others, are considered. Quantifying human capital as the economic and social value of a skill set is measured through an index. Each organization makes measurements according to its own method. The application of different criteria and indicators for assessing human capital at the macroeconomic level is analyzed. The considered assessment methodologies are overwhelmingly based on statistical approaches. Analyzed the position of Ukraine in the world rankings in recent years in dynamics. It has been*

confirmed that these international ratings can be considered as a reflection of the state of human capital in Ukraine. Revealed quite high rating positions of Ukraine in comparison with other countries. The results allow us to conclude that there is insufficient government funding for the development of human capital. It is concluded that Ukraine needs to improve the quality of human capital as a leading factor in increasing the efficiency of the country's economy in the context of sustainable development. The study showed that the use of high-quality, highly qualified human capital leads to an improvement in the country's position in the world rankings.

Key words: *human capital, development, evaluation, Human Capital Index, Human Development Index.*

Постановка проблеми. Покращення якості людського капіталу, що включає в себе вдосконалення соціально-поведінкових навичок, поліпшення стану здоров'я, розширення знань та вмінь, призводить до збільшення продуктивності людини, її мобільності та схильності до інноваційного розвитку. У останній час спостерігається зміна характеру праці під впливом стрімкого науково-технічного прогресу, у зв'язку з чим інвестиції у людський капітал набувають все більшу важливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Індекс, що вимірює людський капітал країн, досліджується різноманітними міжнародними організаціями, такими як: Світовий банк [1; 2], Організація об'єднаних націй [3], Всесвітній економічний форум [4], Гронінгенський університет у співпраці з Каліфорнійським університетом у Девісі [5]. Дослідження оцінки людського капіталу знайшло відображення у працях представників західних шкіл, таких як: Роберт К. Фінстра, Роберт Інклаар, Марсель П. Тіммер [6], Роберт Барро, Джон-Ва Лі [7], Г. Псахаропулос [8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд людського капіталу України за світовими рейтингами.

Виклад основного матеріалу. На думку експертів Світового банку, «Людський капітал – знання, навички, здоров'я, які людина акумулює протягом життя – був ключовим чинником сталого економічного розвитку та зниження рівня бідності в багатьох країнах у 20-му столітті» [1].

Індекс людського капіталу (Human Capital Index) дозволяє оцінити, як роль здоров'я і освіти впливає на економічний розвиток країни, і то, як проблеми у здоров'ї та освіті дітей сьогодні можуть знизити продуктивність праці наступного покоління працівників [1]. Даний індекс був розроблений в рамках Проекту Світового Банку щодо розвитку людського капіталу, глобальна ініціатива, покликана сприяти прискоренню здійснення ще більш масштабних і ефективних інвестицій в людей.

До 2020 року Україна входила у топ-50 країн за Індексом людського капіталу за версією Світового банку. За десять років місце України у світовому рейтингу за ІЛК (НСІ) знизилось з 43 позиції до 53, при чому значення самого показника залишалось приблизно однаковим на рівні 0,63. Це означає, що дитина, яка народилась сьогодні в Україні, буде на 63 відсотки настільки ж продуктивною, коли виросте, як і могла б, якщо б вона мала повноцінну освіту та оптимальний стан здоров'я. Це нижче середнього показника для Європи та Центральної Азії, але вище середнього для країн із нижчим середнім рівнем доходу.

Таблиця 1

Індекс людського капіталу (НСІ) України за даними Світового банку

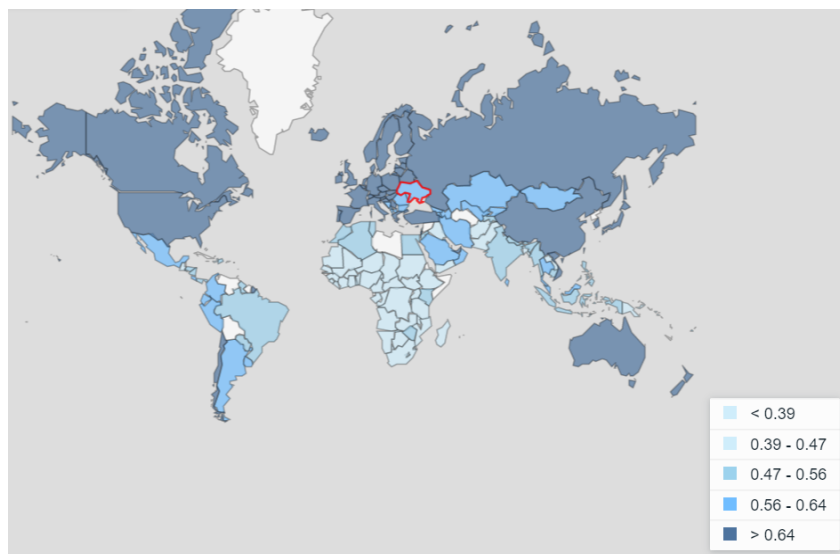
Рік	Human Capital Ranking		Human Capital Index
	місце України у рейтингу	всього країн у рейтингу	Україна
2010	43	103	0,632588565
2017	50	157	0,647
2018	49	167	0,642378509
2020	53	174	0,631387115

Джерело: систематизовано автором за [2]

Найбільше значення ІЛК (НСІ) у 2020 році у Сінгапуру – 0,88, найменше – 0,29 у Центральноафриканської Республіки, яка знаходиться на 174 позиції у рейтингу. Більш наглядно порівняння позиції України за індексом людського капіталу з регіонами світу за даними Світового банку у 2020 році показано на рис. 1.

Укладачів рейтингу найбільше непокоїть те, що на відміну від більшості інших країн регіону та світу, в Україні не спостерігалось покращення рівня ІЛК (НСІ) у період між 2010 і 2020 роками. Це означає, що для того, щоб український народ реалізував свій повний людський потенціал, необхідні більші за обсягом та цілеспрямованіші інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист.

За розрахунками Світового банку молоде покоління в Україні недоотримує можливості, необхідні для того, щоб вирости «продуктивними дорослими» через невеликі інвестиції в людський капітал.

Рис. 1. Місце України за світовим рейтингом Індексу людського капіталу (НСІ) у 2020 році за даними Світового банку

Джерело: систематизовано автором на основі [2]

Організація об'єднаних націй розраховує щорічно, починаючи з 1990 року, інтегральний показник Індекс людського розвитку (Human Development Index). Індекс людського розвитку (ІЛР) являє собою

комплексний показник рівня життя людини, який дозволяє виміряти досягнення країни за 3 основними напрямками розвитку людського капіталу: здоров'я та довголіття (вимірюється тривалістю життя), доступ до освіти, гідний рівень життя (вимірюється ВНД на душу населення). При оцінюванні, 1 означає найрозвиненіша країна.

Доступ до освіти оцінюється середньою тривалістю навчання дорослого населення (тобто середня кількість років отриманої освіти населенням у віці 25 років і старше), доступ до навчання і знань оцінюється середньої очікуваної тривалістю навчання дітей шкільного віку, тобто загальна кількість років навчання, які діти шкільного віку повинні отримати, за умови, якщо переважна тенденція частки охоплення залишається на одному і тому ж рівні протягом усього життя дитини [3].

Таблиця 2

Розподіл Індексу людського розвитку (HDI) за групами та місце України в рейтингу за даними Організації об'єднаних націй у 2019 році

Групи людського розвитку	Індекс людського розвитку	Очікувана тривалість життя при народженні (роки)	Очікувані роки навчання у школі (роки)	Середні роки навчання у школі (роки)	Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення (\$)
Дуже високий розвиток людини	0,898	79,6	16,3	12,2	44 566
Високий розвиток людини	0,753	75,3	14,0	8,4	14 255
Україна	0,779	72,1	15,1	11,4	13 216
Середній розвиток людини	0,631	69,3	11,5	6,3	6 153
Низький розвиток людини	0,513	61,4	9,4	4,9	2 745

Джерело: систематизовано автором за [3]

Перше місце цього рейтингу очолює Норвегія з показником 0,957, останнє 189 місце у Нігерії - 0,394. Україна знаходиться на 74 позиції у

рейтингу та входить до групи країн з високим розвитком людини за даними 2019 року.

На думку укладачів рейтингу ІЛР ООН рівень життя в Україні досі низький, незважаючи на збільшення таких показників як Очікувана тривалість життя при народженні та Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення.

За період з 1990 до 2019 року значення Індексу людського розвитку України збільшилося з 0,725 до 0,779, тобто на 7,4%. За період 2010-2019 рр. очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 3,5 років, середня кількість років навчання збільшилась на 3,8 роки, а очікувана кількість років навчання зменшилась на 3,2 років.

Індекс людського капіталу (Human Capital Index), що представлений на доповіді Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) про людський капітал, класифікує 130 країн за рівнем розвитку та розгортання свого людського капіталу, зосереджуючись на освіті, навичках та зайнятості. ІЛК має на меті зрозуміти, витрачають чи витрачають країни свій людський потенціал. У звіті вимірюється ця відстань від ідеалу - або відходів - шляхом розподілу даних за п'ятьма віковими групами, щоб охопити повний демографічний профіль країни:

15-24 років, для яких оцінюються такі фактори, як вища освіта та використання навичок на робочому місці.

25-55 років - основна частина робочої сили, для якої оцінюються можливості подальшого навчання та працевлаштування.

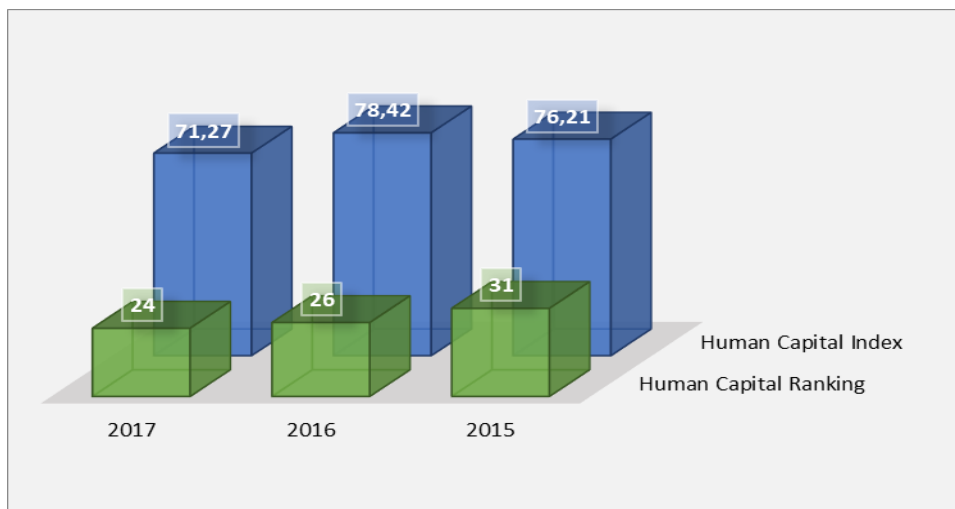
55-64 роки - найстарші члени більшості робочої сили, для яких оцінюються можливості досягнення та працевлаштування.

65 років і старше - найстаріші представники населення, для яких оцінюються як постійні можливості, так і стан здоров'я [4].

Рейтинг вимірює можливості розвитку людського капіталу в різних вікових групах на основі більш ніж п'ятдесяти показників, об'єднаних у чотири основні групи: Потужність, Розгортання, Розвиток, Ноу-хау.

Досить високе значення у Україні в рейтингу ВЕФ – 24 позиція із 130 країн за даними 2017 року. Цієї позиції держава досягла у 2017 році, покращивши за три роки свою позицію на 7 пунктів, піднявшись з 31 позиції у 2015 році, 26 – у 2016 році відповідно (рис. 2). У 2013 році Україна знаходилась на 63 місці та мала від'ємне значення індексу -0.124.

Рис. 2. Динаміка рейтингу України згідно даних Доповіді Всесвітнього економічного форуму про людський капітал у 2015-2017 роках

Джерело: систематизовано автором на основі [4]

До першої п'ятірки країн-лідерів увійшли Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Сполучені Штати та Данія. Останні місця в рейтингу займають: Малі, Ефіопія, Сенегал, Мавританія, Ємен.

За розрахунками експертів ВЕФ, в Україні проживає 30,5 млн. населення працездатного віку, частка зайнятих складає 62.4%, рівень безробіття оцінюється у 9.1%. Середній вік населення в Україні – 40.3 років.

Показники України особливо високі щодо рівня ВВП на душу населення.

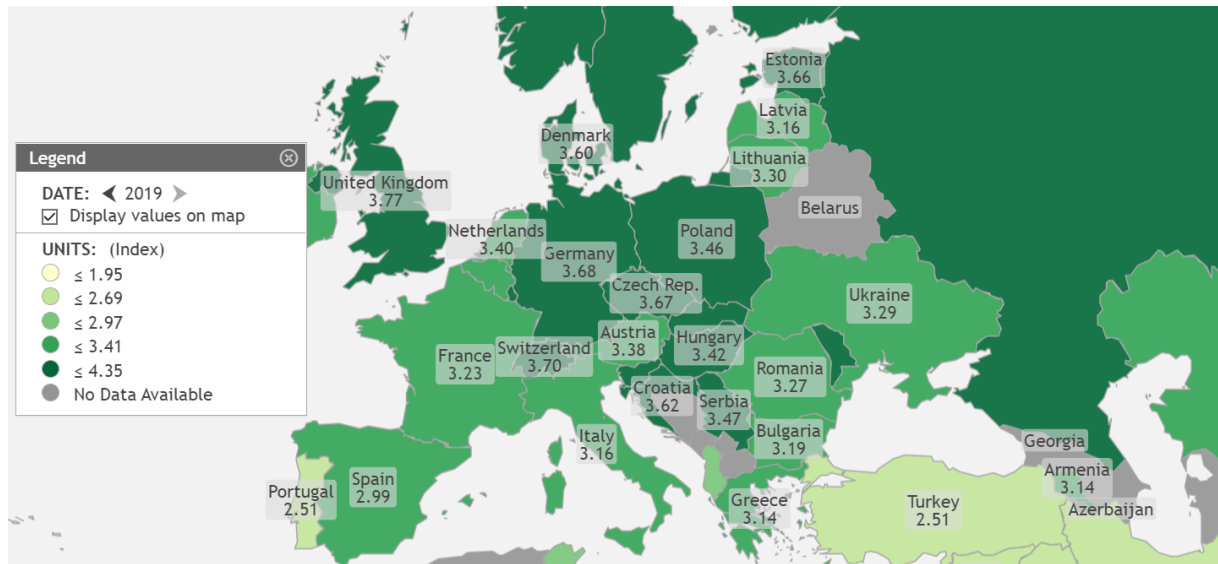
В цьому рейтингу Україна відноситься до однієї з 35 країн, охоплених Індексом, до групи доходів із нижчим середнім рівнем (країни з ВНД на душу населення від 1006 до 3955 доларів США). Україну рейтинг оцінює понад 70%, 12 країн оцінюють у межах від 60% до 70% , 16 країн оцінюють у діапазоні від 50% до 60%, а шість - менше 50%.

Найсильніші позиції України в цьому рейтингу багато в чому пов'язані з доступністю системи освіти на всіх рівнях: від початкової шкільної освіти до вищої. За багатьма показниками, які характеризують досяжність освіти, країна займає високі місця, наприклад, 96,5% населення України здобуває початкову освіту, що дозволяє займати високий рейтинг за цією складовою у віковій групі від 0 до 14 років, 100% дорослого населення країни мають початкову освіту. Крім того, за рівнем здобуття середньої освіти (93,1%) держава знаходиться в топ-50 рейтингу. Вищою освітою охоплено 82,3% населення у віці 15–24 роки, що дозволяє отримати світову першість, знаходячись на 11 позиції по цьому питанню.

Найслабкіші сторони України пов'язані з демографічними факторами, тобто відносно низькою часткою населення в працездатному віці (83.7%, 65-е місце), охопленням працею населення передпенсійного віку (40.9%, 119-е місце), відносно високим рівнем безробіття (від 66-го до 91-го місця в залежності від вікових груп). Також до слабких сторін можна віднести рівень інвестування компаній у навчання і розвиток своїх співробітників (89-е місце), невелику частку зайнятості середньої кваліфікації (99-е місце).

Свій розрахунок індексу людського капіталу на душу населення проводить щорічно Гронінгенський університет у співпраці з Каліфорнійським університетом у Девісі [5]. Статистичні дані для розрахунку цього індексу було взято з міжнародних порівняльних таблиць нового покоління Penn World Tables 8.0, які містять інформацію про рівень доходів, населення, продуктивності 167 країн світу з 1950 року по 2019 рік.

В якості основи для розрахунку індексу людського капіталу були взяті дані для 139 країн, а також методологія розрахунків Роберта Барро та Йонг-Ва Лі (Barro and Lee, 2012) [7], в якій головним вимірником даного показника є середня тривалість навчання населення від 15 років і старше, лінійно інтерпольованих.

Рис. 3. Індекс людського капіталу на душу населення у країнах Європи у 2019 році
Джерело: систематизовано автором на основі [5]

Також творці таблиць відзначають роботу Дж. Псакаропулоса (Psacharopoulos, 1994) [8] на думку якого, людський капітал необхідно розглядати не тільки з точки зору кількості років навчання, а й з точки зору віддачі від для початкової, середньої та вищої освіти, яка виражається в заробітній платні. Об'єднавши обидва дослідження за допомогою функції людського капіталу, автори отримали індекс, що зіставляється між країнами.

Хоча у роботі [6] зазначається, що це недосконалий показник людського капіталу, оскільки відмінності у поверненні досвіду (Д. Лагакос та ін., 2014) та якості навчання в школі (Е. Ханушек та Л. Воссман, 2012) не враховуються.

Україна згідно цього рейтингу покращила свої позиції з 1990 року - 2,77 до 2019 року - 3,29. На рис. 3 наглядно представлено рейтинг країн

Європи Індексу людського капіталу на душу населення в залежності інтенсивності кольору.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження дозволяє визначити динаміку розвитку України у світових рейтингах людського капіталу. До 2020 року Україна входила у топ-50 країн за Індексом людського капіталу за версією Світового банку. Однією із найвищих в рейтингу Всесвітнього економічного форуму є 24 позиція України із 130 країн за даними 2017 року. За розрахунками Індексу людського розвитку Організації об'єднаних націй Україна відноситься до групи країн з високим розвитком людини, займаючи 74 позицію із 189 за даними 2019 року.

Незважаючи на відносно високі позиції нашої країни у світових рейтингах, Україна потребує якісного людського капіталу, адже саме людський капітал є наріжним каменем підвищення ефективності економіки та розвитку економіки знань. Для розвитку людського капіталу потрібно не тільки забезпечувати доступність освіти для широких верств населення, але і все більш активно створювати умови для самореалізації - зосередитись на якісних робочих місцях, послідовному підвищенні якості системи освіти, особливо середньої професійної та вищої, стимулюванні працедавців до інвестування в навчання і розвиток персоналу. Також рівнозначним пріоритетом має стати освіта протягом усього життя, неперервна професійна освіта і навчання.

Література

1. World Bank. The Human Capital Project. World Bank, Washington, DC. World Bank. 2018. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30498>

2. World Bank. Human Capital Index, Washington, DC. 2020. URL: https://data.worldbank.org/indicator/HD.HCI.OVRL?end=2010&locations=UA&most_recent_value_desc=true&start=2010&view=chart
3. UNDP. Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene, New York. 2020. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2020>
4. World economic forum. The Global Human Capital Report, Geneva, 2017. 203 p. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-human-capital-report-2017>
5. University of Groningen and University of California, Davis, Index of Human Capital per Person for Ukraine [HCIYISUAA066NRUG], retrieved from FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/HCIYISUAA066NRUG>
6. Feenstra R. C., Inklaar R., Timmer M. P. The Next Generation of the Penn World Table. American Economic Review. 2015. Vol. 105(10). P. 3150-3182. URL: https://www.rug.nl/ggdc/docs/the_next_generation_of_the_penn_world_table.pdf
7. Barro R., Lee J.-W. A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950-2010. Journal of Development Economics. 2013. Vol. 104. PP.184–98.
8. Psacharopoulos G. Returns to Investment in Education: A Global Update. World Development. 1994. Vol. 22(9). P. 1325-43.

References

1. World Bank. (2018), The Human Capital Project. World Bank, Washington, DC. World Bank, URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30498>

2. World Bank. (2020), Human Capital Index, Washington, DC, URL: https://data.worldbank.org/indicator/HD.HCI.OVRL?end=2010&locations=UA&most_recent_value_desc=true&start=2010&view=chart
3. UNDP. (2020), Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene, New York, URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2020>
4. World economic forum. (2017), The Global Human Capital Report, Geneva, 203 p. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-human-capital-report-2017>
5. University of Groningen and University of California, Davis, Index of Human Capital per Person for Ukraine [HCIYISUAA066NRUG], retrieved from FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis; URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/HCIYISUAA066NRUG>.
6. Feenstra, Robert C., Robert Inklaar and Marcel P. Timmer (2015), "The Next Generation of the Penn World Table" *American Economic Review*, vol. 105(10), pp. 3150-3182. URL: https://www.rug.nl/ggdc/docs/the_next_generation_of_the_penn_world_table.pdf
7. Barro, Robert and Jong-Wha Lee. (2013), "A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950-2010." *Journal of Development Economics*, vol. 104, pp.184–98.
8. Psacharopoulos, G. (1994), "Returns to Investment in Education: A Global Update", *World Development*, vol. 22(9), pp. 1325-43.